

Рецензия от доц. д-р Боряна Мусева във връзка с конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „международно частно право“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“

До

Членовете на научното жури в конкурса
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Боряна Богданова Мусева,

доцент по международно частно право в

Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Уважаеми членове на научното жури,

В качеството ми на член на настоящото научно жури представям рецензия в рамките на конкурса за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Международно частно право“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование шифър 3 „Социални, стопански и правни науки“ с кандидат **Михаил Живков Станков**, представил дисертационен труд на тема „Признаване и допускане на изпълнение на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела“

I. Кратко представяне на кандидата

Докторантът Михаил Станков е магистър по право, завършил Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Има специализация по английско право и право на ЕС от Университета Кеймбридж, Институт за продължаващо обучение. Работи като адвокат в собствена адвокатска кантора и като арбитър към Международния арбитражен съд към Института по международно частно право. Има публикации в страната и чужбина в различни области на правото, основната от които е международното частно право. Михаил Станков е редовен докторант в Софийският университет „Св. Климент Охридски“ от 2012 година.

II. Кратко представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторанта Михаил Станков носи заглавието „Признаване и допускане до изпълнение на изпълнение на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела“. В уводната си част той е ограничен до

уредбата, която произтича от източниците на правото на Европейския съюз, съответно обект на изследване са преди всичко Регламентът (ЕС) № 1215/2012¹, Регламентите (ЕО) 805/2004², 1896/2006³, 861/2007⁴, съчетани с българските мерки по изпълнение, включени в ГПК. Обект на анализ е и съдебна практика на Съда на ЕС, ЕСПЧ, на българските правоприлагащи органи, както и българска и чуждестранна доктрина по международно частно право и процес.

Дисертантът си поставя за **цел** „чрез научно обосновани становища, предложения и препоръки, произтичащи от извършения научен и научно-практически анализ и обобщени както в хода на изследването, така и най-вече в неговото заключение, да се съдейства за развитие на теорията и практиката в България или по повод български (заинтересувани) страни в граждански и търговски дела в други държави членки на Европейския съюз“.

Поддържаната **теза** на изследването е сведена преди всичко до процедурата по допускане на изпълнение на съдебни решения по граждански и търговски дела, като докторантът отстоява разбирането, че екзекватурата отпада, но това отпадане се осъществява при определени условия и при възможен съдебен контрол в държавата членка по изпълнението, доколкото това е необходимо с оглед гарантирането на правото на защита на насрещната страна в контекста на защитата на основните права на човека, сред които се откроява правото на справедлив съдебен процес.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави и заключение. Към нея има списък с използваната българска и чуждестранна литература, вкл. доклади и анализи, и цитирана съдебна практика на български съдилища, на Съда на ЕС и ЕСПЧ. В увода се представят причините за избора на темата, предметът на изследването, поставените цели, поддържаната теза, систематиката и методите на изследване.

Първата глава по същността си има въведен характер. В нея накратко се изясняват понятието за признаване и допускане до изпълнение на съдебно решение, вкл. теориите за действието на съдебно решение в друга държава-членка на ЕС, както и ключовите автономни понятия за съдебно решение, заинтересована страна и удостоверение по чл. 53 от Регламент (ЕС) 1215/2012. Систематично тук са поместени основните принципи за тълкуване и прилагане на източниците на правото на ЕС и историческото развитие на уредба, попадаща в материалния предметен обхват на Регламент (ЕС) 1215/2012.

¹ Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ 2012, L 351, стр. 1...).

² Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 21 април 2004 г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания.

³ Регламент (ЕО) № 1896/2006 за създаване на процедура за европейска заповед за плащане.

⁴ Регламент (ЕО) № 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес.

Рецензия от доц. д-р Боряна Мусева във връзка с конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „международно частно право“, професионално направление 3.6. “Право“, област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“

Втората глава има за предмет основните процесуални аспекти, които съставляват процедурата по признаване и по изпълнение на чуждестранно съдебно решение съгласно Регламент (ЕС)1215/2012.

Третата глава изследва основанията за отказ от признаване и изпълнение на съдебни решения отново според Регламент (ЕС) 1215/2012. Тя е най-голямата по обем. Разделена е на две: анализ на основанията за отказ и начините на разглеждането им при признаването и при изпълнението на съдебно решение от друга държава-членка на ЕС.

Последната четвърта глава е посветена на специалните регламенти Регламентите (ЕО) 805/2004, 1896/2006 и 861/2007, които съдържат правила за облекчено движение между държавите членки на съдебни решения по граждански и търговски дела, когато са изпълнени предпоставките за тяхното прилагане.

Дисертацията завършва със заключение, в което се обобщават резултатите от изследването. Общият обем на дисертацията е 257 страници. Бележките под линия са 581 на брой. Към дисертацията има приложен списък с използвана литература на български, английски, немски и испански език и с цитираните съдебни решения на Съда на ЕС и ЕСПЧ.

III. Оценка на научните и научноприложни резултати на дисертационния труд

1. Оригинален принос в науката

Темата за признаването и допускането на изпълнение на съдебни решения по граждански и търговски дела не е била предмет на отделно, самостоятелно монографично научно изследване в българската правна наука. Въпреки това в българската доктрина съществуват съчинения, които разглеждат темата⁵, което прави преценката на наличие на оригинален принос нелека.

Докторантът изтъква като свой принос по същество три елемента от изследването си. Първият е свързан с анализа, разглеждащ премахването на екзекватурата едновременно със запазването на механизми за контрол от страна на съдилищата на сезираната държавата членка. Достига се до извода, че екзекватурата не е премахната безусловно, което според дисертанта е правилно разрешение, доколкото запазването на основанията за отказ представлява правна гаранция, която е защита-санкция на обществени отношения с международен елемент. Вторият самостоятелно обособен от докторанта принос е свързан с подробното и задълбочено изследване на основанията за отказ от признаване/изпълнение

⁵ Н. Натов, Б. Мусева, Я. Андреева, С. Йордански, Т. Ценова, Д. Сърбинова, В. Пандов, З. Янакиев, Н. Бандаков, Ц. Крумов, Регламентът „Брюксел I“ Коментар, съавторство и осн. редакция Н. Натов, Сиела, 2012, В. Попова, Актуални проблеми на европейския граждански процес и Част VII на ГПК, Сиела, София 2011, П. Бончовски, Свободно движение на решения (РБ и ЕС), БАН, София, 2016 г.

Рецензия от доц. д-р Боряна Мусева във връзка с конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „международно частно право“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“

във връзка с премахването на междинния етап по издаването на т.нар. „декларация за изпълняемост“. Третият извод е базиран върху събирането и изследването на съдебни решения на Съда на ЕС, ЕСПЧ и българския съд.

Така направената самооценка за принос е коректна.

Тезата за нормативното премахване на екзекватурата в съчетание с механизъм за контрол в сезираната държава членка отговаря на правната уредба, на волята на европейския законодател и на изказани становища в доктрината у нас и в чужбина. Оригинална за българската доктрина е оценката, че запазването на механизма за контрол чрез основания за отказ от признаване/изпълнение е положително законодателно разрешение, гарантиращо правната сигурност. Традиционно свободното движение на съдебни решения се разглежда в контекста на тенденцията към облекчаването на режима за признаването и допускането им до изпълнение в сезираната държава членка поради желанието за постигане на по-голяма бързина и ефективност при трансграничното изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела. Тази тенденция е базирана върху последователно отстояваната идея за съществуване на взаимно доверие между държавите, техните правни системи и степента на защита на човешките права. Най-новите регламенти⁶ в материята на съдебното сътрудничество по граждански дела с трансгранично значение обаче показваха, че свободното движение на съдебни решения всъщност не се развива само е в една посока, а е постъпателен процес, при който най-новите актове всъщност не предвиждат най-голяма свобода на движение на обхванатите от тях съдебни решения. В този смисъл тезата на докторанта има своята легитимна доктринална и емпирична обосновка.

Вторият изтъкнат принос е по повод анализа на основанията за отказ от признаване/изпълнение на съдебните решения по граждански и търговски дела. Правилно докторантът счита, че това е най-подробното изследване на тези въпроси, правено до сега у нас. Спрямо съществуващите разработки дисертацията в тази си част (глава трета) надгражда в различни насоки като по-долу ще бъдат открити най-важните според рецензента.

На първо място, за първи път у нас в систематична връзка сред основанията за отказ се включва противоречието с ЕКЗПЧ (стр. 171 и сл.). В този контекст попада и тезата на

⁶ Регламент (ЕС) № 650/2012 относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство, Регламент (ЕС) 2016/1103 за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи и Регламент (ЕС) 2016/1104 на Съвета за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения в областта на имуществените последици на регистрираните партньорства.

докторанта, че независимо от изчерпателното изброяване на основанията за отказ в чл. 45 от Регламент (ЕС) 1215/2012, потенциални основания за отказ, произтичащи от източници на международното публично право също може да намерят приложение (стр.131).

На второ място докторантът Михаил Станков полемизира с необходимостта от служебна проверка на всички основания за отказ от съда след сезирането му от заинтересована страна (стр. 131-134). Той предлага *de lege ferenda* въвеждане на задължение за служебна проверка на основанието „противоречие с обществения ред“ (стр. 140) и на основанието за отказ по чл. 45, б. „д“ (стр. 167). В същото време на други места в дисертацията споделя твърдението, че „основанията по чл. 45 се разглеждат само по инициатива на заинтересованата страна при наличие на правен интерес (стр. 183), както и че „с оглед диспозитивното начало на българския процес не могат да се разгледат и непосочени от молителя основания“ (стр. 195). Това вътрешно противоречие не изключва значимостта на поставения проблем и възможните отговори, които е наложително да му бъдат дадени.

На трето място, докторантът Михаил Станков изяснява прилагането на основанието за отказ поради нарушение на обществения ред на сезираната държава членка в две нови специфични насоки: а) въвежда изискването страната да е употребила всички способности за защита в държавата членка по произход на решението (стр. 137), като подлага същото на критичен анализ от гледна точка на интереса на ответника, очевидно накърнен в рамките на спора по небезизвестното дело *Diageo v. Simiramida* (стр. 156), б) включва в съдържанието на понятието обществен ред и противоречие с норми от публичен ред (стр. 146-147).

На четвърто място, по повод противоречието с чл. 45, буква „б“ (нарушено право на защита с оглед връчване на документа, който образува производството или друг равностоен документ), докторантът анализира заповедите за изпълнение по ГПК и обосновава тезата за неприложимост на Регламента към заповедта за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК, но, доколкото не е невъзможно заинтересована страна да поиска признаване и допускане да изпълнение на подобна заповед, издадена неправомерно, се спира и върху възможността за релевиране на това основание за отказ (стр. 153). По повод на същото това основание на анализ е подложен и институтът на неприсъственото решение (стр. 157). Приносен характер има и детайлната разработка на темата за определянето на началния и крайния срок, които имат отношение към възможността на лицето да подготви защитата си (стр. 155).

На пето място заслужава също така да се отбележат разсъжденията по повод основанието за отказ по чл. 45, б. „в“ и „г“ и неговата неприложимост при съдебна спогодба (стр. 160).

Рецензия от доц. д-р Боряна Мусева във връзка с конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „международно частно право“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“

На шесто място, считам за ценен анализът на самата процедура по признаване/изпълнение на съдебни решения от гледна точка на изследването на ситуации, в които молителят не е страната по съдебното решение (стр. 186) и поставянето под въпрос на възможността административен орган да бъде адресат на възможността за инцидентно признаване на съдебно решение (стр. 190).

На последно място адмирам проведената не съвсем последователно позицията на докторанта, че изпълнението на чуждестранно съдебно решение от държава-членка на ЕС не изисква изпълнителен лист, включително от гледна точка на основните институти и логика на българското процесуално право.

Третият обособен от самия докторанта принос е свързан със събирането, систематизирането и анализирането на съдебна практика на Съда на ЕС, ЕСПЧ и българския съд. Факт е, че в дисертационния труд са включени и използвани като аргумент и информация ключови съдебни произнасяния по посочените правораздавателни органи. Те не са възпроизведени механично и чисто математически не формират голяма част от обема на дисертацията. Благодарение на тяхното използване докторантът успява да докаже свои тези, което повишава легитимността на изводите му. Отделно, включването им в дисертацията повишава нейната практико-приложна стойност.

2. Задълбочени теоретични познания

Дисертационният труд отразява теоретичните познания на докторанта Михаил Станков в материята на международното частно право, правото на ЕС и българското гражданско процесуално право. Той е запознат с голямата част от българските научни съчинения в материята. Издирил е и с коректно цитиране използва достижения на колеги от чужбина. Михаил Станков представя аналитично различни вече установени теории, пречупва ги през призмата на Регламент (ЕС) 1215/2012 и дава предложения за теоретичното му осмисляне. Примери за това теоретично познание е анализът на теориите за признаването (стр. 66-69), както и на понятието за заинтересована страна (стр. 62-65). Михаил Станков демонстрира афинитет към практико-приложното използване на теоретичните си познания, което личи от акцентите върху нормативните разрешения и тяхното критично представяне от гледна точка на правоприлагането и интересите на възможните заинтересовани страни.

Боравенето с доктрина, съдебна практика, нормативна уредба при формиране на структурата, систематиката и същностната част на изследването свидетелстват за научна информираност, осъзнатост и способност за формиране на изводи, базирани на логически и телеологични съждения.

Поддържаната теза преминава като червена нишка през дисертацията, доколкото се представя новият режим на движение на съдебни решения по граждански и търговски

дела в съчетание с методите и същността на защитата на правото на справедлив процес, както в държавата, където е постановено съдебното решение, така и в сезираната държава-членка на ЕС. Способността за формиране на теза, нейното редуциране до отделни елементи, изследвани самостоятелно и във връзка един с друг, пречупването на тезата на микрониво и обогатяването на нейните аспекти, свидетелстват за притежаване и активно използване на теоретични и практикоприложни познания.

3. Способности за самостоятелни научни изследвания

Дисертационният труд на Михаил Станков е базиран върху достиженията на науката по международно частно право и процес в България и чужбина, което е задължително за всяко научно съчинение, което си поставя за цел да има дълбочина и стойност.

Стъпвайки върху съществуващото, дисертантът доказва способност за самостоятелни научни изследвания, доколкото в дисертацията ясно личи застъпването авторово мнение, изразено с подкрепа или несъгласие на поддържани тези, критичен анализ на практическите последици от дадени разрешения, откриване на вътрешни противоречия или съвпадения между свързани или сходни институти, сравнение с цел подчертаване на специфични особености и механизми, формиране на предложения *de lege ferenda*.

IV. Критични бележки

Като към всеки продукт на човешка дейности и към дисертацията могат да бъдат оправени някои критични бележки.

В дисертацията, както беше отбелязано по-горе, дисертантът не е последователен в позицията си относно начина на проверка на основанията за отказ от признаване/изпълнение на съдебни решения. На стр. 131-134, 140 и 176 докторантът апелира за служебна проверка на основанията за отказ по чл. 45, б. „а“ и „д“ от Регламент (ЕС) №1215/2012, а малко след това застъпва тезата, че „основанията по чл. 45 се разглеждат само по инициатива на заинтересованата страна при наличие на правен интерес (стр. 183), както и че „с оглед диспозитивното начало на българския процес не могат да се разгледат и непосочени от молителя основания“ (стр. 195). Подобно вътрешно противоречие се забелязва и по повод въпроса дали е необходимо издаването на изпълнителен лист у нас преди изпълнението на съдебно решение от държава членка. На стр. 116 и 123 докторантът по-скоро счита, че такъв изпълнителен лист е необходим, а на стр. 122 подкрепя изричното нормативно разрешение на чл. 622а ГПК, което изключва необходимостта от издаване на изпълнителен лист. Не считам за правилна позицията, че при инцидентното признаване на съдебно решение възниква сила на присъдено нещо, доколкото то е предварителен въпрос, по повод на който съдът се произнася в мотивите, съответно не споделям тезата, че инцидентното признаване трябва да се развива само между страните по съденото решение (стр. 191). На страница 141 се представя съдебна

Рецензия от доц. д-р Боряна Мусева във връзка с конкурс за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „международно частно право“, професионално направление 3.6. „Право“, област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“

практика на българския съд по спор, който съгласно практиката на Съда на ЕС е изключен от обхвата на Регламент (ЕС) № 1215/2012. На страница 191 има самостоятелно обособена точка, посветена на инцидентно признаване по реда на ГПК, каквото не съществува, доколкото част VII на ГПК съдържа мерки по изпълнение на съответните регламенти и не въвежда собствени процедурни правила. Налице са някои терминологични неточности, напр. „процедура по издаване на екзекватура“ (стр. 172), „привеждане в изпълнение на решение за осиновяване“ (стр. 174). Откриват се и граматични грешки, които следва да бъдат отстранени.

IV. Заключение

В заключение, имайки предвид достойнствата на дисертационния труд, които надделяват над изложените слабости, които според мен могат да бъдат отстранени, считам че докторантът Михаил Живков Станков притежава задълбочени теоретични познания и способност за самостоятелни научни изследвания в областта на международното частно право, а дисертационният му труд на тема „Признаване и допускане до изпълнение на изпълнение на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела“ носи белезите на произведение с оригинален принос за науката. Въз основа на горното считам, че дисертационният труд на тема „Признаване и допускане до изпълнение на изпълнение на чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела“ с автор Михаил Живков Станков отговаря на изискванията на чл. 6, ал.3 от ЗРАСРБ, поради което му давам положителна оценка и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Михаил Живков Станков образователната и научна степен „Доктор“ по международно частно право.

София, 28.02.2019

Член на научното жури: _____

(доц. д-р Боряна Мусева)